



Spis treści

Wstęp 9

CZĘŚĆ I. Obszary i kierunki analizy fenomenu lęku w polityce

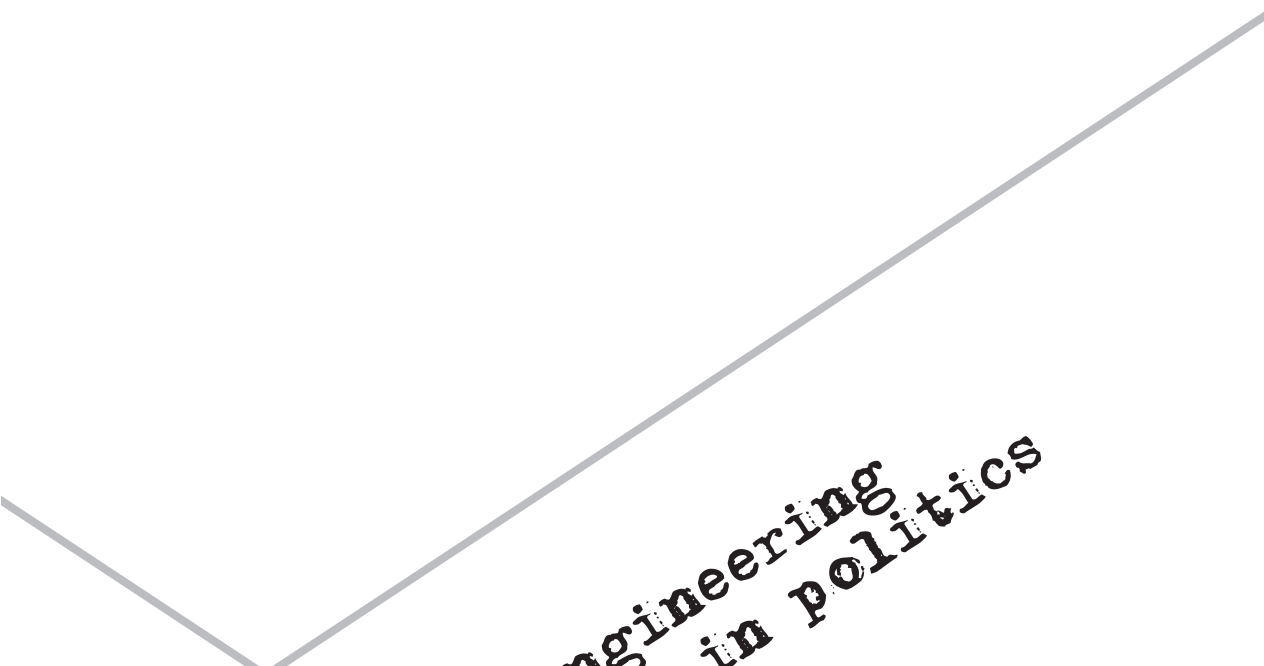
FILIP PIERZCHAŁSKI, O kulturowych uwarunkowaniach lęku w demokracji ...	15
MIROŚLAW KARWAT, Socjotechnika zagrożenia. Istota, mechanizm, odmiany ..	35
LESZEK PORĘBSKI, Polityka jako zarządzanie zagrożeniem. Psychologiczne podstawy wykorzystania lęku w życiu publicznym	57
JACEK ZIÓŁKOWSKI, Syndrom oblężonej twierdzy jako mechanizm socjotechniczny	77
JANUSZ GOLINOWSKI, Lęk jako instrument medialnej wojny informacyjnej	97
ZBIGNIEW BŁOK, Manipulowanie lękiem jako substytut programu politycznego	123
ROBERT GROCHOWSKI, Lęk w telewizyjnych obrazach rzeczywistości	137
KRYSTIAN PAŁYSKA, Przeciwność propagandy lęku	155
MIROŚLAW KARWAT, Manipulacyjne i makiaweliczne formy socjotechniki zagrożenia	169

CZĘŚĆ II. Oblicza lęku w przestrzeni publicznej

PAWEŁ MALENDOWICZ , Przekaz programowy partii nacjonalistycznych w Europie jako przejaw lęku przed... ..	189
ANDRZEJ WOJTASZAK , Wpływ sytuacji międzynarodowej na wzrost postaw antymigracyjnych – wybrane aspekty	209
WALDEMAR ROGOWSKI , Polityka uznania jako antidotum na lęki wielokulturowości według Charlesa Taylora – ujęcie krytyczne	229
PIOTR BOROWIEC , Metody ograniczania lęku społecznego w polskiej polityce za pomocą definicji symbolicznych przyszłości	245
PAWEŁ ŚCIGAJ , Państwo do bicia? „Trwoga smoleńska” i jej możliwe konsekwencje dla postaw politycznych w perspektywie teorii opanowywania trwogi w piątą rocznicę katastrofy 10/04	265
MAŁGORZATA POSYŁEK , Rusofobia po polsku, czyli medialny obraz polityki Władimira Putina	295

CZĘŚĆ III. Lęk jako intryga nowoczesności i jego odsłony

JOANNA WIECZOREK-ORLIKOWSKA , Lęk jako wyznacznik współczesności – determinanty indywidualne i systemowe	317
JANUSZ JARTYŚ , Homofobia w polskiej przestrzeni społecznej i politycznej	339
WOJCIECH TREMPAŁA, AGNIESZKA PAZDERSKA, MARTYNA RAJEK , Młodzi dorośli wobec współczesnych zagrożeń dla bezpieczeństwa – refleksje empiryczne	353
FILIP PIERZCHAŁSKI , „One Minute” – dramaturgia lęku	389
Bibliografia	415
Nota o autorach	441



Contents
**Social engineering
of anxiety in politics**

Introduction 9

**PART I. Areas and trends analysis
the phenomenon of anxiety
in politics**

FILIP PIERZCHALSKI, The cultural conditions of fear in democracy 15

MIROSLAW KARWAT, Politics as threat engineering. Its essence,
mechanism, types 35

LESZEK PORĘBSKI, Politics as the management of threat. Psychological
foundations of anxiety exploitation in public life 57

JACEK ZIÓŁKOWSKI, Syndrome of a besieged fortress, as a mechanism
for social engineering 77

JANUSZ GOLINOWSKI, Angst as instrument of mass-media information war 97

ZBIGNIEW BŁOK, Manipulating fear as a substitute for a political program 123

ROBERT GROCHOWSKI , Fear in television images of reality	137
KRYSTIAN PAŁYSKA , Anti-effectiveness in the propaganda of fear	155
MIROŚLAW KARWAT , Manipulatory and Machiavellian forms of the threat political engineering of threat	169

PART II. Faces of anxiety in public sphere

PAWEŁ MALENDOWICZ , The programs of the nationalist parties in Europe as a symptom of fear... ..	189
ANDRZEJ WOJTASZAK , The impact of international developments on the growth of anti-immigration attitudes – selected aspects	209
WALDEMAR ROGOWSKI , The politics of recognition towards fears of multiculturalism in terms of Charles Taylor	229
PIOTR BOROWIEC , Means of reducing social anxiety in Polish politics by definitions symbolic of the future	245
PAWEŁ ŚCIGAJ , Whipping state? „Smolensk terror” and its possible impact on political attitudes in Poland in the light of terror management theory in fifth anniversary of 10/04 airplane crash	265
MAŁGORZATA POSYŁEK , Russophobia in Polish or media image of Vladimir Putin	295

PART III Anxiety as intrigue modernity and contemporary views of anxiety

JOANNA WIECZOREK-ORLIKOWSKA , Fear as a determinant of the present day- individual and system features	317
JANUSZ JARTYŚ , Homophobia in the Polish political and social space	339
WOJCIECH TREMPAŁA, AGNIESZKA PAZDERSKA, MARTYNA RAJEK , Attitudes of young adults towards modern threats to safety – empirical reflections	353
FILIP PIERZCHALSKI , Drama „One Minute”	389
Bibliography	415
Note about the authors	441



Wstęp

W szeroko rozumianych naukach społecznych pojęcie lęku pozostaje nadal zagadnieniem podstawowym. W wielu analizach lęk jest traktowany jako punkt wyjścia do wyjaśnienia i zrozumienia złożonych postaw bądź zachowań współczesnych społeczeństw. Wynika to z faktu pojawienia się w przestrzeni publiczno-politycznej potencjalnych, realnych bądź wyobrażeniowych zagrożeń, które stały się domeną lękotwórczą. Zróżnicowane w formie i treści stany lękowe czy strach, oprócz tego, że stanowią psychologiczną reakcję na faktyczne zagrożenie, w wielu przypadkach stały się instrumentem walki politycznej. Mowa o nieprzemocowej rywalizacji międzypodmiotowej i/lub międzypaństwowej, gdzie walka o władzę, zasięg i gradację wpływu, budowanie przewagi nad konkurentem wiąże się bezpośrednio z wykorzystaniem określonych narzędzi socjotech-

nicznych. Nie mniej ważną rolę w takiej strategii działania politycznego odgrywają media masowe, w tym interaktywna komunikacja w sieci, które przyczyniają się do natychmiastowego i wiralowego rozpowszechnia danych treści oraz komunikatów o charakterze lękowym.

Na poziomie jednostkowym badania nad lękiem koncentrują się na wszechstronnej analizie poczucia niepokoju czy fobii w określonych warunkach strukturalno-społecznych. W perspektywie makroanalitycznej natomiast – jak słusznie zauważył Antoni Kępiński – lęk w przestrzeni politycznej badany jest z jednej strony jako element integrujący, wręcz wzmagający aktywności danego narodu czy społeczeństwa, z drugiej zaś jest przesłanką do naukowej refleksji nad zjawiskiem chaotyczności, bezcelowości bądź impulsywności danej zbiorowości¹. W tym rozumieniu poczucie zagrożenia jest naturalnym katalizatorem do zmiany społecznej – zarówno w jej pozytywnym, jak też negatywnym definiowaniu.

W nauce o polityce fenomen lęku jest badany na wielu płaszczyznach i w wielu kontekstach. Najczęściej wątki związane z poczuciem lęku czy strachu pojawiają się jako zagadnienie poboczne w pracach socjotechnicznych, gdzie poszczególni autorzy odnoszą się m.in. do takich kwestii, jak: strategie i taktyki sterowania motywacją ludzi w skali masowej; socjotechniki rządzenia/zarządzania; środki masowego oddziaływania; wartości ideologiczne w politycznej argumentacji i rywalizacji czy socjotechniczne mechanizmy walki politycznej, w tym integracji/dezintegracji w polityce². Dodatkowo uzasadnienia odnoszące się do lęku indywidualnego i zbiorowego mogą być przydatne do badania m.in. takich zjawisk, jak: władza; przywództwo; partycypacja polityczna; konformizm społeczny; przemoc w polityce; terroryzm i fundamentalizm; konflikty zbrojne; mechanizmy stereotypizacji, manipulacji czy akredytacji w przestrzeni publicznej.

Pomimo tak zróżnicowanej problematyki redaktorzy niniejszego tomu skoncentrowali się na fenomenie socjotechniki lęku w polityce,

¹ A. Kępiński, *Lęk*, Kraków 2012.

² Warto w tym miejscu wspomnieć chociaż kilka prac – zachowując chronologię – z zakresu socjotechniki w polityce, które powstały na gruncie polskiej politologii: T. Klementewicz, *Argumentacje polityczne. Język i techniki*, Warszawa 1986; P. Pawełczyk, *Socjotechniczne aspekty gry politycznej*, Poznań 2007; *Socjotechnika w polityce – wczoraj i dziś*, red. A. Kasińska-Metryka, K. Kasowska-Pedrycz, Kielce 2009; M. Karwat, *Podstawy socjotechniki dla politologów, polityków i nie tylko*, Warszawa 2014.

w którym głównym celem naukowych dociekań jest interdyscyplinarna i wielopłaszczyznowa analiza lęku oraz mechanizmów lękotwórczych, w tym propagandy lęku w sferze publicznej. Stąd wielowątkowa narracja publikacji, w której przeplatają się różnego typu argumenty i uzasadnienia z często odmiennych dziedzin wiedzy. Ich wspólnym mianownikiem jest lęk – ściślej jego przejawy, symptomy, formy, praktyczne wymiary, skutki – rozumiany jako zasadniczy czynnik współtworzący praktykę polityczną.

Struktura pracy została podzielona na trzy korespondujące ze sobą części. W części pierwszej „Obszary i kierunki analizy fenomenu lęku w polityce”, która jest wprowadzeniem teoretycznym, poddano analizie kulturowe, socjotechniczne oraz psychologiczne podstawy lęku w polityce. Zinterpretowano syndrom obłożonej twierdzy jako mechanizm socjotechniczny. Dodatkowo omówiono fenomeny medialnej wojny informacyjnej; mechanizmy manipulacji na poziomie partii politycznych bazujące na lęku; zjawisko lęku w telewizyjnych obrazach rzeczywistości; kategorię przeciwskuteczności propagandy lęku w praktyce politycznej. Na koniec odniesiono się do manipulacyjnej i makiawelicznej socjotechniki zagrożenia.

Z kolei część druga „Oblicza lęku w przestrzeni publicznej” koncentruje się na wielowątkowej analizie przestrzeni publicznej interpretowanej jako sfera lękotwórcza. W tym rozumieniu omówiono przekazy programowe partii nacjonalistycznych w Europie; wpływ sytuacji międzynarodowej na wzrost postaw antymigranckich; koncepcję polityki uznania Charlesa Taylora w kontekście lęków przed państwem wielokulturowym. Dodatkowo przedstawiono metody ograniczenia lęku społecznego za pomocą definicji symbolicznych przyszłości; lęk smoleński i jego konsekwencje dla postaw politycznych w polskich realiach; specyfikę, uwarunkowania i oblicza rusofobii w Polsce na przykładzie medialnego wizerunku Władimira Putina.

Część trzecia „Lęk jako intryga nowoczesności i jego odstony” odnosi się do współczesnych egzemplifikacji lęku w przestrzeni społeczno-politycznej. W tym wymiarze omówiono homofobię w polskim społeczeństwie; determinanty indywidualne oraz systemowe lęku. Równocześnie przedstawiono wyniki badań empirycznych postaw młodych dorosłych wobec współczesnych zagrożeń dla bezpieczeństwa, w tym emocji związanych z lękiem i strachem. W tej części, chcąc pokazać różne odstony i uwa-

runkowania lęku, dołączono tekst dramaturgiczny. Sztuka „One Minute” autorstwa Filipa Pierzchalskiego jest dopełnieniem i artystyczną ilustracją do naukowych rozważań podjętych przez badaczki i badaczy reprezentujących ośrodki uniwersyteckie z całej Polski.

Filip Pierzchalski
Janusz Golinowski